

A közgyűlés csak ezt fogadta el

Száz éve csatolták Dorozsmát Csongrád megyéhez

A Szegeddel 1973-ban egyesült Kiskundorozsma száz évvel ezelőtt nevezetes napokat élt át, amelyek olyan emlékeztetések a helység történetében, mint az 1745-ben végrehajtott redempció, azaz az „önmegváltás”. De menjünk sorjában: 1876. szeptember 27-én Dorozsma Csongrád vármegye kötelékébe lépett. Ebben az évben megszűnt a kiváltságolt kerületek, többek között a jászkunok különálló törvényhatósági helyzete. Ennek következtében a Duna—Tisza közén elterülő Kiskunság 8 helységéből 7 Pest—Pilis—Solt, a nyolcadik helyiség, Dorozsma pedig Csongrád vármegyébe „kebelezett”. A jászság és a Nagykunság városából és községeiből új megyét alakítottak, Szolnok székhellyel. A kis- és nagykunok, valamint a jászkok nevét a megyék elnevezésében is megtartották. Csongrád megye nevére Dorozsma idecsatolása nem változtatott. Az egykori különállásnak és kiváltságoltágnak az emléket óhajtották fenntartani azzal is, hogy 1903-ban a községek és a városok hivatalos nevéhez — ahol csak lehetett hozzátették — a kiskun, a nagykun vagy a jászk nevet. Dorozsma ettől kezdve viselte a legújabb időkig a Kiskundorozsma nevet.

Tulajdonképp mit is számolt fel a kiváltságolt törvényhatóságok megszüntetését elrendelő 1876. évi 33. törvény?

Magyarországon a kiegyezés után a megyei szervezet tarka képet mutatott: 49 magyar és 8 erdélyi vármegye, székelő vidékek, kerületek alkották a középkori közigazgatás hálózatát. A különböző elnevezések mindmégannyi eltérő közigazgatási szerkezetet jelentettek. Nyilvánvaló volt, hogy az egységes törvényhozás alkotta törvények és rendeletek végrehajtása elháríthatatlan akadályokba ütközött. A különleges helyzetű területek között első helyen állt a nagy területen szétszórt helységekből álló Jászkun-kerület, amely sajátos jogi és igazgatási rendszerben élt, jogviszonyait a jászkun statutumok szabályozták. Az egyedülálló kiváltságolt helyzet alapja a redempció, az önmegváltás, amelyről — a Dorozsmát is érintő események miatt — tudnunk kell, hogy azért volt rá szükség, mert I. Lipót 1702-ben eladta Jászkunságot a német lovagrendnek, 500 ezer forintért. Ezzel az addig szabad jászkok és kunok jobbágyi állapotba süllyedtek. Az országgyűlés megállapította, hogy az adásvétel törvénytelen volt, s 1715-ben törvényt hoztak a visszaváltásról, de intézkedés nem történt. 1745-ben a jászkun birtokosok kifizették a váltságösszeget, és néhány év múlva ismét törvény biztosította kiváltságait. A szabadsággért vállalniuk kellett legfőbb előjárójuknak, a nádornak évi 3000 arany fizetést, és a kamarának 12 ezer ezüst forintot kellett adniuk. Ki kellett állítaniuk egy huszárezredet.

A Duna—Tisza köziek a Kiskunfélegyházán székelő kunkapitány igazgatása alatt éltek, akinek fennhatósága Halasra, Félégyházára, Dorozsmára, Majsára, Fülöpszállásra, Szabadszállásra, Szentmiklósról és Laczházára terjedt ki. A Dorozsmára jutó 11 800 ezüst forint megváltási összeget úgy teremtették elő, hogy a közös földből a 160 földesgazda „köteles föld”-et vásárolt, amelynek ára 25 forint volt. Egy-egy kötelei föld 15—18 holdat tett ki. Minden helységben a megváltási összeget kifizető gazdák kezébe került a hatalom, amivel a jász-

kun társadalom két alapvető rétegre oszlott: a redemptusokra és irredemptusokra. Dorozsmán az anyakönyvbe is beírták a redemptusok neve mellé a „redempt.” szót. Akinek nem volt pénze, nem vásárolhatott a közös földből, jobbágy, vagy zsellér lett, és dolgozhattak a redemptusok földjein. A redemptusok maguk közül választották meg az előjárókat, érdekeik szerint határoztak a tanácsban a gazdasági ügyekben. A közös földeken a redemptusok szántottak, mert nekik voltak ökreik, lovaik, az irredemptusok arattak, őket különben is végzésileg kellett a lakosok közé felvenni. Pénzért házelket és veteményes földet szerezhetek. Mivel a redempcionális földet pénzért adták, akadt Dorozsmán is olyan gazda, aki 4 köteles telket is vett, ezzel a redemptusok között is vagyoni különbségek keletkeztek. 1848-ban kimondták az egyenlőséget, de a vagyoni különbségeken mi sem változott. A kiegyezés után kialakult magyar polgári állam uralkodó osztálya bármennyire is kötődött a feudális viszonyok fenntartásához, nem tűrhette az elmaradt területi jogviszonyok közötti igazgatást. A jászkun és a többi kiváltságolt kerületek feloszlata akkor a haladást szolgálta a fennálló korlátok között.

Az új megyék kialakításánál többféle elképzelés felmerült. Minket elsősorban a Kiskunság érdekel. 1874-ben a kormány még olyan javaslatot dolgozott ki, hogy Félégyháza, Majsza, Halas és Dorozsma Csongrád megyéhez kerüljön. Azonban meglepő fordulat történt, amire a belügyminiszter aligha számított: 1874. október 20-án Csongrád megye közgyűlése visszautasította a Kiskunságot, és kérte hogy a meglévő határok között maradjon. A döntés indoka még nem tisztázott. Elgondolkodtató

azonban, hogy néhány nappal korábban (szeptember 29-én) Szeged város, amely akkor az alakítandó Csongrád megye székhelyül volt tervbe véve, kérte, hogy csatolják Csongrád megyéhez Dorozsmát, Majsát, Üllést, Pálos, Csólyos, Szentlászló, Kőmpöcz és Mérges pusztákat. A szegediek még is magyarázták az okot: így Szeged jobban a centrumban lenne. Szeged azonban ekkor mégsem lett a megye székhelye. Elűtötték ettől a földbirtokosok, akik inkább Szentes mellett döntöttek, ahol nem kellett tartaniok a radikális, liberális polgári befolyástól, ahol jobban az ő szavuk dönt. A megyegyűlés ugyan nem árulta el, miért nem kívánják a nagy határú és jelentős lakosságú Kiskunsági városok és helységek Csongrád megyéhez való csatolását, szinte bizonyos, azért nem, mert akkor feltétlenül Szegednek kellett volna a megye központjának lennie, hiszen innen közelíthető meg a Tisza jobb- és balparti része a legjobban. Dorozsma idecsatolását elfogadták, mert az lényegesen nem befolyásolta a megye és Szeged közti hatalmi helyzetet.

Dorozsmán további változást történt, amelynek közvetlen hatása már napjainkig is követhető. A századfordulón a több mint 15 ezer holdat kitevő közös legelőket is felosztották. Minden redemptus leszármazó család 2—3 hold homoki földet kapott. A jó módú gazdák ezeket a homokokat eladták, hiszen a községhez közel, a fekete földeken volt mit megművelniük. A homokokat a szegénység vásárolta fel, akiknek száma akkor elérte a 9—10 ezret, és akiknek szülei a század 50-es, 70-es éveiben már otthon sem találtak munkát, és mint kubikosok, a Tisza-szabályozásnál, majd vasútépítésnél dolgoztak, távol családjuktól. Ők megtakarított pénzüket a földekbe fektették, és megteremtették Dorozsma külső telepét. A község történeti pályájában nekik további szerep jutott: a felszabadulás után a nagyobb birtokokat felosztva, újabb kiáramlás történt, és ennek következtében a telepék megerősödtek; 1949—1951 között ezekből a telepékből a megye virágzó községei alakultak: Bordány, Zombó, Forráskút, Üllés.

Egy pillantást vetettünk a száz évvel ezelőtti eseményekre és felidézünk következményeit.

OLTVAI FERENC

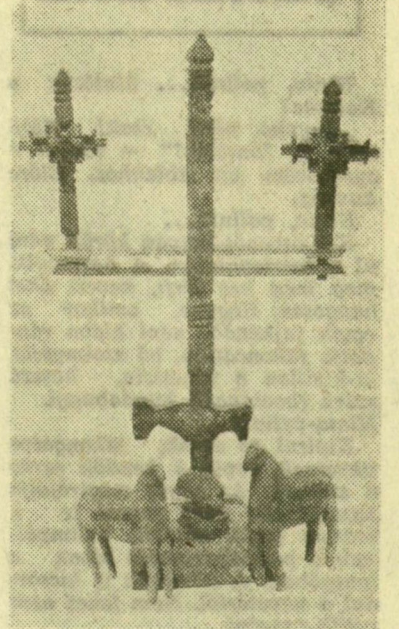
Famadár és fűzfafütyürű

A múzeum kincseiből

A Móra Ferenc Múzeum „legfiatalabb” tárggyűjtését a gyermekjátékok képezik. Hiszen amíg a régészeti leletek egyike-másika több ezer éves, a helytörténeti tárgyak néhány száz évesek, a néprajziak úgyszintén, addig a gyermekjátékok legrégebbi darabjai „csak” a századforduló tájáról valók. Az első játékot Péczeley Attila gyűjtötte: egy tápai öreg halász által készített ladi-kocskát, a hozzávaló evezővel és szapollyal, amit Bittó János szegedi halászmester adományozott a Közművelődési Palotának.

Engel Vilmos, úgy látszik, tudatos gyűjtője volt az orosz hadifoglyok által készített gyermekjátékoknak. Ajándékozásával jelentősen megnövekedett ez a tárgycsoport is. Kedves darabjal a *Körhinta*, egy deszkából „összeszetakolt” Óriáskerék, álló és repülő galambok stb. A *bűgő* a legprimitívebb játék. Ez egy egyszerű, kedvesen göromba faragású *famadár*, elején fadarabkán dió van. A csecsemőknek való *csörgőket* is ügyesen faragták a foglyok, akik azidőben „dolgra maradtak itt Szeged környékén”.

Nem egy faragványuk ún. *virgusfaragás*. Ilyen az említett csörgő is, amelyet apró falemezekből illesztettek össze, szétcszedni meg szinte lehetetlen. Nemcsak játékos játékokat, hanem nagyobb munkaeszközöket is szívesen másoltak, mint a *varrógépet*, *madárjésztő kereplőt* és számtalan kocsit is. Izgalmasak az úgynevezett *türelmijátékok*. Az *Összerakó* hat darab faragott fadarabkából áll, amiből téglalapot kellett alkotni. A *Kibogozós* ennél jóval kacifántosabb: a 20 centi hosszú, lapos falemezke két végére egy spárga van kötve. A zsinór a lemezke közepé táján átbújik a falemezken, melyre egy fagyöngy is föl van tűzve. Kibogozásakor a zsinór kitalál a lyukból, ahol a fagyöngynek is fontos szerepe van. A játék Szeged—Alsótanyáról került a múzeumba. Ugyanott élt

T. Czibok Erzsébet felvétele
Hadifogságban készített játékok 1915-ből

és barkácsoltatott Katona Imre, aki cséplőgép modellt, hozzávaló hóber emelőt és fűrészelő masinát sikerített. Faragványai már 1916-ban a múzeumba kerültek. Ez igen korai, hiszen abban az időben terjednek el a cséplőgépek, működtetésükre *tűszegépet* alkalmaztak. *Pörgettünk* több is van. Készítjükkel együtt, többféle. Az egyik cernaguriga korongból készült. A lyukba hegyezett botocskát szorítottak, és a hegyes végén pörgették. A többi is hasonlóképpen farudacska farog, de fákörong helyett fél vagy egész dió, egy Tömörkény Lászlótól valónak még bádogkupa „a teste”.

Gyermekkoromat idézi a *Fűzfafütyürű* kocsit. Ez a játék talán a legkésőbbig megmaradt kedvelt búcsúfiának a *kisustorral*, a *görböttől*, a *fokossal* és a *kis tájcskával*. Ugyanonnak kapták a *gyerekek a malac*, a *paprika* vagy éppen a *kerek pörsölyt*. Randáról szorgalmazták a *kakasfütyürűket*, amiket később a *pipafütyürűk* váltottak föl. *Ustorr* kellett hajtani a *csigát*, amiből 1910-ben már tekintélyes számmal beletárolták. A „Ládikás kereplő” a templomi kereplők kicsiny mása, amivel „bút idején sürgették a hiveket a misére, mert hogy a harangok Rómába möntek”.

Szinte hitelesnek mondható az a díszesre kifaragott mérleg, amirehöz hasonlóval mérhették a tápai gyékényesek a krumpistarhonyába való szalonnaadagot, minden héten máséval. Kedves darabok még a két *kis lovacska*, a *kisasszonylegyező*, és a *fatornyocskák*, amelyek olyan ügyesen össze vannak illesztve apró részeiből, hogy ember a talpán, aki megtalálja a szétszedésének nyitját. Az *Ördöglakatot* a mai gyerek is ismeri. Ugyanők — műanyag játékokkal elhalmozva — már aligha tudnának játszani a *nádi-* vagy a *cirokegedűvel*, a *kócpuskával*, vagy mondjuk a *fűzfafütyürűvel*.

Néhány évtizeddel ezelőtt még dugva volt a búcsú és a városi bazáros boltja is a népi barkácsolók termékeivel. De ide a fálusi, még inkább a tanyai gyerek, csak nagy ünnepen jutott be. Neki mindig kedvesebb maradt az a játék, amit a *kedves-szüleje*, vagy az *öregapja*, netán saját maga készített. A mai „műanyag világ” egy művészetet tett halottá, a gyermekjáték-barkácsolást. Eppen ezért a meglévő állomány darabjai a múzeum kincsei közé tartoznak.

IFJ. LELE JÓZSEF

Át az úton

Allok a körző végén, tatom a számat a járókelőkre, meg a Takaréktár utcára, és mint-hogy összesen 34 forint van a zsebemben, azt latolgatom, hogy az OTP ajtájan ki, mennyi pénzzel jön ki. Aztán eszembe jut, hogy láttam egy barna kocskás öltönyt a kirakatban, és akkor azt számolom, hogy ha négyesem lett volna a múlt héten a lottón, mit vettem volna, plusz perze a barnakocskás öltönyt, mert most a kocskás a divat, és a barna nekem jól áll.

A járókelők nem sokat törődnek azzal, hogy én áldogállok. Ott megy az öreg fodrász, akinek a keze alatt ritkult ki az utóbbi húsz év alatt a hajam. Az meg a Sanyi, néz egy nőt maga előtt, azért nem vesz észre. Majd bemárom Marikánál, ha találkozzunk vele.

A platánfák vegetálnak felettem-mellettem, nagyok a leveleik, várják az ősz. De hát ez így van, én alattuk, ők fölöttem az utóbbi negyedezévszázadban, megszoktuk. Ők ott állnak, én alattuk sétálok. Ők is idevalósiak, én is, megférünk egymással. Talán szeretjük is egymást. Én azt, hogy platánfák és szépek, és a verebeket kivéve jó alattuk sétálni, ők meg, hogy szegedi

vagyok: „Itt máskéül mindig, alattunk, majd meglátjuk, meddig máskéül, mi kivérjük, és ha már nem máskéül, majd máskéül a fia, meg az unokája, azért szegedi, hogy itt máskéüljen...”

Szóval állok a sarkon, a körző végén, magamban, ábrándozva, mikor megszólít valaki. Egészen alulról szólít, múzeumba hatodikosokat-hetedikeseket, akik megbámulták a mammut hatalmas fogsorát, hintás játszótérre apától-anyától elhagyott aprókat. Hány kezet fogtam, hány kemény kis fejet fordítottam előre, a forgalom felé, óva őket a robbogó járművek elől!

De most egy farmernadrágos, alul piros cipővel, hátá mögött egy nagy táskával, maga választott ki magának, hivatalos kinévezés, munkakönyvi bejegyzés, fizesési besorolás nélkül.

Először balra néztem, aztán az út közepétől jobbra, ahogy meghagyta. Fogtam apró kis kezét, vagy ő fogta az enyémet, már nem is tudom, és nagyon fontos embernek éreztem magam, míg átértünk a körző sarkától a Takaréktár utcába, az OTP elé, amelynek az ajtájan sok pénzzel, vagy sok pénztől szabadultán jöttek-mentek az emberek.

BÓHM JÓZSEF